

Razgovarala TAMARA BORIĆ Fotografije SAŠA ZINAJA/NFOTO

REDATELJICA NATAŠA RAJKOVIĆ s Ivanom Penovićem radi autorski projekt 'Van sebe' koji će se premijerno na Dubrovačkim ljetnim igrama izvesti 13. srpnja. Projekt je to o migrantima, strahu od nepoznatog koji se financira novcem Europske unije

Na Dubrovačkim ljetnim igrama premijerno će se 13. srpnja izvesti autorski projekt Nataše Rajković i Ivana Penovića "Van sebe", nastao u sklopu projekta "Luka sanjara", s partnerima Kulturanova iz Novog Sada i Slovenskog narodnog kazališta iz Maribora. U predstavi igraju Nikša Butijer, Nataša Kopeč, Romina Tonković, Suzana Brezovac i Pavle Vrkljan, a projekt se bavi temom migranata, pozitivnim utjecajem migracija na razvoj pojedinih kulturno-društvenih i ekonomskih okruženja te odnosom među terminima građanin Europe i migrant.

Redateljica Nataša Rajković jedna je od

najuglednijih redateljica, s mnogobrojnim nagrađivanim predstavama. Često radi s Bobom Jelčićem, a njihove su predstave proputovale cijeli svijet i osvojile brojne nagrade. Trinaest godina, od 2005. do smjene 2018. Nataša Rajković vodila je Kulturu SC-a koja je s Teatrom ITD kao glavnom od nekoliko lokacija, bila rasadnik novih mladih umjetničkih snaga, danas vrlo uspješnih umjetnika i umjetnica svih profila. No sanacijska uprava SC-a smijenila ju je zbog, kako su rekli, dugova i isteka mandata, što je Nataša Rajković demantirala i tužila ih. Kulturnjaci su smjenu Nataše Rajković smatrali neprihvatljivim potezom, a zbog smjene su se i čelnici Akademije dramske umjetnosti obratili ministrici Blaženki Divjak te Nini Obuljen Koržinek, pisali su pismo rektoru Damiru Borasu, borili se za to da Nataša Rajković ostane na čelu Kulture SC-a. Potez SC-a nazvan je pokušajem još "jedne devastacije značajnog i jedinstvenog prostora kulturnog djelovanja u gradu Zagrebu i Hrvatskoj".

U intervjuu Nacionalu Nataša Rajković prokomentirala je danas, s distancom od tri godine, razloge svoje smjene, ali i pojasnila zašto smatra da su, u umjetničkom smislu, ograničavajuće teme koje umjetnici rade uz pomoć novca EU-a.

NACIONAL: Na Dubrovačkim ljetnim igrama premijerno će se izvesti autorski projekt vas i Ivana Penovića "Van sebe" koji je nastao u sklopu projekta „Luka sanjara“ sufinanciranog novcem programa Europske unije Kreativna Europa u kojem su Dubrovačke ljetne igre vodeći partner. Partneri su Kulturanova iz Novog Sada i Slovensko narodno kazalište iz Maribora. O čemu se radi i kako je došlo do projekta?

U projekt sam se uključila na poziv intendantice DLJI-a Dore Ruždjak i pomoćnika za dramski program Saše Božića, čija je pomalo eksperimentalna producerska ideja bila da projekt radim s Ivanom Penovićem, mladim i iznimno zanimljivim redateljem i autorom. Kako suradnja u tandemu ipak mora poteći od samih aktera, jedan od prvih većih izazova bio je smisliti format predstave u kojem oboje možemo samostalno raditi i razvijati ideje, a da istovremeno u dojmu publike ne narušimo cjelovitost. Nadam se da smo uspjeli.

NACIONAL: Sve više velikih kulturnih koprodukcija, može li se danas i jedan veći projekt raditi bez koprodukcija, koliko su one dobre ne samo financijski, a koliko su ograničavajuće?

Koprodukcije, financiranje sredstvima EU-a i drugi oblici partnerstva su naprosto nužnost i potreba i jako je važno da imamo ljude koji su u stanju osmisliti programe i ta sredstva u velikoj europskoj konkurenciji i dobiti. I zato je velika stvar što se je i DLJI kao javna ustanova usmjerila prema EU suradnji i financiranju. "Luka sanjara" je njihov već treći projekt. Ističem to jer mi se čini da se premalo zna i razumije, a onda i cijeni spremnost i kapacitiranost javnih ustanova u dobivanju i provedbi projekata iz EU fondova.

U umjetničkom smislu ograničavajuće su teme koje su unaprijed definirane propozicijama. Tome se može doskočiti dodatnim naporom koji uložite

■ NATAŠA RAJKOVIĆ I GLUMCI-NIKŠA BUTIJE, NATAŠA KOPEČ, ROMINA TONKOVIĆ, SUZANA BREZOVAC I PAVLE VRKLJAN

da se zadanom temom poigrate i bavite na svoj način, ali je legitimno postaviti pitanje zašto se unutar umjetničkog polja, dakle polja slobode uopće, uvode ograničenja ili smjernice. Čini li se to zato što se umjetnost i umjetnike podcjenjuje jer se sumnja u njihovu angažiranost i aktualnost ili ih se ograničava jer se strahuje od moći njihove kritičnosti? Nije fer ništa od toga. Problem je sama ideja da se umjetnost naručuje po potrebama politika, a da te potrebe definiraju ljudi koji u velikom broju slučajeva nisu umjetnici nego tehnokrati, političari, birokrati. Za EU bi bilo puno bolje da prati trendove u umjetnosti i kulturi nego da ih nameće. Umjetnost je u stanju puno prije njih prepoznati i trend i što je relevantno za društvo.

NACIONAL: Kako biste predstavili projekt "Van sebe", fokus je - koliko znam - na migracijama i migrantima, strahu od nepoznatog, od stranaca. Što vas je inspiriralo?

Ljudi. Njihov odnos prema odlasku i dolasku. S migracijama ljudska vrsta živi otkad postoji i one su utkane u našu bit. U povijest također. Zanimalo me uloviti ono što se vezano za migracije događa u nama, u našim mislima i osjećajima. Naime, migracije sam promatrala puno šire od njihovih masovnijih naleta, ili bolje reći dublje od toga. Kao fenomen s kojim se živi svakodnevno, ali se njime bavimo rijetko i uvijek nekako izvana jer ga promatramo dok se događa nekom drugome. Oko migracija mislim da u odnosu na pojedinca ne bismo smjeli kalkulirati, dovoljno je pomisliti koliko

je teško napustiti nešto ili nekoga poznatog i otići. To iskustvo imamo svi i na njemu trebamo graditi i empatiju i hospitalitet.

NACIONAL: Bavite se društvenim aspektom migracija, time koliko je društvo spremno na prihvaćanje migranata. Koliko je hrvatsko društvo spremno na to, koliko je država spremna pomoći tim ljudima da se uklope i žive u Hrvatskoj?

Meni se čini da je, kao i u svemu, spremnost i doraslost društva uvijek veća od one koju ima država i sustav. Hrvatska je trebala davno prije osmisliti svoje migrantske politike i mogla je na temelju iskustava drugih država skrojiti vrlo dobre. Nažalost nije. Vlast u Hrvatskoj zapravo nikada ništa ne anticipira, nego isključivo čeka, pa onda reagira na događaje. I dok se mi građani već vozimo tramvajima s useljenicima, pijemo kave koje nam skuhaaju i upoznajemo sve više migranta iz zemalja koje nisu iz regije i ne samo da nam je to normalno, nego je mnogima zbog toga i drago, establišment se svodi na prebrojavanja i nemušta prevođenja napatka i mišljenja EU-a, umjesto da sjednu i smisle originalne i Hrvatskoj adekvatne politike.

NACIONAL: Baš je prije koji dan bio Tjedan migranata i porazni su podaci - jako malo je odobrenih azila i drugih oblika zaštite u Hrvatskoj, a najveći problem migranata je nemogućnost pronalaska posla zbog nepoznavanja jezika. A kako da nauče jezik kad im se nudi deset puta manje sati nego što je slučaj u nekim drugim zemljama Europe?

Upravo to. Sustav nije spreman, nije osmišljen. U sklopu ovog projekta vodene su radionice od kojih su neke uključivale i susrete s migrantima. U tim razgovorima, nažalost, riječ je bila upravo o problemima vezanima za nedostatak potrebnih programa uključivanja migranata u društvo, ali i problemima provedbe postojećih. Što se tiče Hrvatske mi živimo u autističnoj državi u kojoj kao punopravni građanin ne možete dobiti ni generički odgovor je li vaš upit ili pritužba zaprimljena, a kamoli da se sustav potruži istražiti izneseno. Ako je građanima ove zemlje tako teško izboriti se za svoja prava i informirati se o njima, možemo samo zamišljati koliko je to teško strancima. Hrvatska je imala jedinstvenu priliku kvalitetno se pripremati za migrante na iskustvima drugih država. No našim političarima, uz poneku rijetku iznimku, lagodnije je bilo to ignorirati i tvrditi da Hrvatska

**'NAŠE INSTITUCIJE
 postanu rasadnici
 radnih mjesta za
 stranačke ekipe,
 rodbinu i prijatelje.
 Evo, služba kulture
 SC-a bogatija je za par
 novih zaposlenika iz
 obiteljskih krugova'**

nije atraktivna useljenicima. Stvarnost ih danas demantira. Priprema sveobuhvatnih imigracijskih politika svakako je mogla biti korisna i višestruko bi se isplatila, ali je tražila ozbiljan rad, promišljanje i koješta drugo što nije ulazilo u opis ovog našeg dnevno-političkog cirkusa.

NACIONAL: Koliko je danas europska zajednica spremna u potpunosti prihvatiti migrante, mislite li da se situacija imalo promijenila nabolje u odnosu na prije koju godinu?

Neke su zemlje bolje, a neke lošije riješile pitanja prihvaćanja migranata. Međutim, ne bih rekla da je generalno bolje. Od svega što putuje s jednog kraja svijeta na drugi, oblaka, životinja, začina, cipela, strojeva i sirovina i poslovnih kompanija i potresa, samo ljudima to postaje sve teže i teže. I to, nažalost, onima kojima je potreba za migriranjem najjača. S jedne strane živimo u sinkroniziranom vremenu, svi se možemo naći u istom trenutku na nekom virtualnom mjestu, a da fizički budemo miljama daleko. Međutim, ako ne putujemo nekim poslom ili turistički, kretanje je ljudima uvelike otežano, a nekima i onemogućeno. Jedna od ružnijih slika koju sam vidjela šetajući Hrvatskom u blizini slovenske granice su slovenske šume, livade i potoci jer se bljeskaju na suncu premreženi bodljikavom žicom, taj sjaj u travi je ujedno i ružna slika politike zemlje koja je tu žicu postavila. Na hrvatskoj granici, doduše, nemamo žice, ali imamo druge ružne slike.

NACIONAL: Pandemija je zatvorila granice, svi smo se dosta povukli u sebe i svoje domove, imali vlastite traume koje su nas okupirale. Je li pandemija, kako kažu, ujedno i prilika da se neke stvari poslože, da krenu nabolje?

Tome se svi nadamo jer ideja da će se sve vratiti na staro, koje je bilo uveliko pogrešno, zapravo nije dobra ideja. Reset bi trebao biti u bolje i drugačije. U manje konzumersko društvo, u život koji je manje imanje, a više bivanje. Moglo bi biti bolje, to je sigurno, ali da bismo više bivali trebamo imati dovoljno za osnovno.

NACIONAL: Cijenjena ste i nagrađivana redateljica koja je jedno vrijeme karijeru stavila "na čekanje" posvetivši se radu u Kulturi SC-a na mjestu voditeljice. No prije točno tri godine sanacijska uprava SC-a naprasno vas je maknula, ali nisu dali objašnjenje. Koji su razlozi za to i kako gledate na to vrijeme?

To zapravo nije bilo naprasno, tome su prethodile dvije godine opstrukcije, onemogućavanja u radu i pokušaja urušavanja djelatnosti kulture koja je u SC-u postajala od njegova osnutka. S obzirom na to da je uprava SC-a na kraju, ipak, uspjela formalizirati degradaciju kulture u SC-u i od djelatnosti ravnopravne ostalima svela je na službu. Rekla bih da je to bio jedan od najjačih razloga za moju smjenu. Trebali su im ljudi s kojima će to moći izvesti. I našli su ih.

NACIONAL: Najavili ste tužbu, jeste li i dalje ostali uz tu ideju?

Ja sam sudske tužbe podigla odmah te su postupci u tijeku. Idu sporo i ponekad čudno, kažem čudno jer logika, za koju sam mislila da je u temelju

prava i zakona, vrlo često nije razvidna i sigurna sam da nije opisana u nijednom udžbeniku logike.

NACIONAL: Mnogi kažu da je Kultura SC-a "procvala" u vrijeme dok ste vi bili na mjestu voditeljice, što biste izdvojili kao najbolje u tom vremenu?

Uz sve predivne programe i glazbene, likovne, kazališne i druge ipak bih izdvojila ljude. Generacije talentiranih i vrijednih umjetnika koji su te projekte stvarali i provodili. Generacije redateljica i redatelja - od Anice Tomić, Mirana Kurspahića, Saše Božića, Olivera Frlića, Vedrane Klepice i Jelene Kovačević, Natalije Manojlović, pa do Ivana Penovića. Generaciju producentica i umjetničkih voditeljica - Davorka Begović, Silvije Stipanov, Marte Kiš... generaciju likovnih i multimedijalnih umjetnika - Silvio Vujičić, Davor Sanvincenti, Marina Mesar OKO, Damir Žižić, Ana Hušman... glazbenike - Mirela Ivičević, Gordan Tudor, braća Sinkauz, koreografkinja Petre Hrašćanec, Silvije Marchig, Irma Omerzo, Selma Banich ... I sve druge koji su radili jer oni su bili stvarni nositelji promjena i kvalitete. I na kraju, izdvojila bih Anu Karić koja nije bila samo glumica Teatra ITD, nego najbolja i najljepša mentorica svijeta nas, a mladih posebice.

NACIONAL: Mnogi su vam kulturnjaci, posebno oni koji su potekli iz SC-a, odnosno Teatra ITD, dali podršku i pozivali tadašnju ministricu Blaženku Divjak da stane u zaštitu i vas i Kulture SC-a, ali ništa se nije dogodilo. Kako komentirate takvo ponašanje, takvu politiku? Žalite li za čime?

Problem je u tome što većinu naših ministara ne zanima cijeli resor kojim upravljaju, ne zanima ih kako ga popraviti ili zaštititi. Oni svi manje-više rade kako situacije nadolaze i donose ad hoc odluke i zanemaruju mišljenja struke.

NACIONAL: Kako danas, nakon tri godine, gledate na to razdoblje, na ljude, mjesto, sebe? Smatrate li da ste maknuti zato što ste u to vrijeme na hrvatskoj kulturnoj sceni zaista bili nešto novo, revolucionarno, pokušavali ste raditi vrlo moderne projekte koji nisu bili po volji tada vrlo konzervativnom kulturnom establishmentu?

Program Kulture promjene sigurno nekima nije bio po volji. Međutim, ja mislim da se, kao i u većini situacija vezanih za naše institucije, uvijek manje radi o programima, a više o sinekurama i

**'DOK SE MI GRAĐANI
 vozimo tramvajima
 s useljenicima i
 upoznajemo sve više
 migranata i mnogima
 je zbog toga i drago,
 establišment se svodi na
 prebrojavanja i prijevode
 naputaka EU-a'**

novcu. Radi se o tome da se te institucije pokore i pretvore u rasadnike radnih mjesta za stranačke ekipe, rodbinu i prijatelje. Evo, pa sada je služba kulture SC-a bogatija za nekoliko novih zaposlenika iz obiteljskih krugova, pa onda nema veze što je siromašnija u programima, EU projektima i cjelokupnom financiranju.

NACIONAL: Kako vidite ministricu Ninu Obuljen Koržinek, kako biste ocijenili njezin rad, njezinu kulturnu politiku?

Nejasnom. I kao i sve druge politike, kulturna politika je nedovoljno transparentna, nedovoljno promišljena i nedovoljno diskutirana sa strukom.

NACIONAL: Aktualan je Zakon o kazalištima koje ministrica predlaže, a jedna od izmjena je i tzv. revizija umjetničkog dostignuća svake četiri godine, kako gledate na to? Jer Teatar ITD imao je ansambl od nekoliko glumaca, ali oni su nosili repertoarnu politiku, dok u nekim kazalištima zaista postoje glumci koji desetljećima ništa ne rade na sceni, uredno primaju plaću i snimaju serije i reklame. Treba li se to i na koji način urediti?

Evo, pa ni o tom zakonu ne znam dovoljno jer naprosto nije komuniciran s javnošću. Što se tiče regulacije rada, ono što prvo treba zakonski riješiti jest prekarni rad. U kulturi i umjetnosti većina ljudi radi honorarno, uz napomenu da je više žena u tom sektoru nego muškaraca. Radnih mjesta u institucijama za umjetničke profesije ima malo. Jedni od rijetkih su upravo ansambli - glumački, baletni i glazbeni - ostalo su poslovi za struke koje uopće nisu iz umjetničkog područja. Uostalom, zaposlenici MIK-a kojih ima više od 350 nisu umjetnici. Znači, većina ljudi iz našeg sektora honorari i nema osobite zaštite. I to je problem. Problem je što nema cjelovitih reformi vezanih za model rada koji bi odgovarao dinamici i prirodi našeg posla.

A ako se nekome čini potrebnim radite revizije umjetničkog dostignuća može, ali još bi bolja ideja bila da se s revizijama rada i dostignuća prvo započne u državnoj i lokalnoj upravi, u javnim i državnim ustanovama, ministarstvima i poduzećima, raznim uredima i agencijama, centrima za socijalnu skrb i bolnicama. Naime, to su bitna mjesta za funkcioniranje države i ne bi smjela trpjeti šmirante i zabušante.

NACIONAL: Možemo! je odnio veliku pobjedu u Zagrebu, mislite li da će se i u kojoj mjeri promijeniti kulturna politika u gradu? Vidite li se ponovno kao voditeljica Kulture SC-a ili na nekoj drugoj funkciji, je li vas itko kontaktirao?

Uvjerena sam da Možemo! može promijeniti kulturnu politiku grada, kao i sve druge gradske politike nabolje. Naime, da će ih transparentno i dosljedno provoditi jer je provedba ono što nije štimalo u radu grada. Propisani kriteriji, pravila nisu poštovana nego izigravana. Ključno je ukinuti praksu proizvoljnih i samovoljnih odluka koje kratkoročno možda i pomažu nekome, ali dugoročno štete svima.

NACIONAL: Kakav je osjećaj vratiti se kazalištu, režiji? Što najviše volite kod tog posla?

Volim što u tom poslu svi rade najbolje i najviše što mogu.